

11. *Salovey, P., Mayer, J.D.* (1989). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, Vol. 9, No. 3, pp185-211.
12. *Steiner, C.* (2003). *Emotional Literacy: Intelligence with a Heart*. Personhood Press. 275 p.
13. *Thorndike, R.L.* (1936). Factor analysis of social and abstract intelligence. *Journal of Educational Psychology*, 27, 231-233.

**Klymchuk V. A. MOTIVATIONAL LITERACY OF PERSONALITY AS A SUBJECT OF PSYCHOLOGICAL INVESTIGATION.** An article is devoted to analysis and definition of concept “motivation literacy of personality”, that from one hand is considered in context of development of concepts of social intelligence and emotional literacy, and from other hand – in context of discursive approach to motivation. Another approach, considered in this article, is recognizing of additional concept – motivational intellect. It is defined by K. Mamali as ability of person to achieve balance between intrinsic and extrinsic motivation within whole flow of activities, between own motives and others. Motivation empathy – is one more concept, that defined as accuracy of conclusion about motives of other peoples.

Accordingly to discursive approach motivation are discursive represented in life world of personality, thereby – is a subject of permanent construction, reconstruction and deconstruction. So, more adequate is use of term “motivational literacy”. Motivation literacy in our concept is defined in two interactional spaces. In space of monologue – it is ability to read own motivational discourse and to construction of it in life span development; ability for stabilization or transformation of motivational discourse accordingly to external and internal circumstances. In space of polilogue – it is ability to read motivational discourse of Others; readiness to reconstruction of own motivational discourse and to help Others construct new discourses; ability to pass to Others own themes of motivational discourse.

**Keywords:** motivation, motivational discourse, motivational literacy, social construction, discourse.

*Отримано: 8.09.2014*

---

УДК 159.9: 159.94

*Ковровський Юрій Григорович*

### **ТРЕНІНГ «ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕРСОНАЛУ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ДСНС УКРАЇНИ»**

**Ковровський Ю. Г. ТРЕНІНГ «ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕРСОНАЛУ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ДСНС УКРАЇНИ».** У статті представлено теоретичні і практичні результати дослідження проблеми профілактики професійного вигорання в умовах професійної діяльності персоналу Оперативно-рятувальної служби Державної служби України надзвичайних ситуацій, а саме висвітлено результати формувального експерименту, описані особливості розробленого нами тренінгу «Профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України». Визначений зв'язок з теоретичними підходами до проблем розробки тренінгових програм. Наведено зміст, завдання, обсяг та загальну структуру тренінгу, а також визначені інтерактивні техніки та психологічні вправи, які використовувались при проведенні тренінгу.

**Ключові слова:** рятувальник, ризиконебезпечна професія, надзвичайна ситуація, професійне вигорання, тренінг, інтерактивні техніки, формувальний експеримент, профілактика.

**Ковровский Ю. Г. ТРЕНИНГ «ПРОФИЛАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ ПЕРСОНАЛА ОПЕРАТИВНО-СПАСАТЕЛЬНОЙ СЛУЖБЫ ГСЧС УКРАИНЫ».** В статье представлены теоретические и практические результаты исследования проблемы профессионального выгорания профилактики в условиях профессиональной деятельности персонала Оперативно-спасательной службы ГСЧС Украины, а именно опубликованы результаты формирующего эксперимента, описаны особенности проведения тренинга «Профилактика профессионального выгорания персонала Оперативно-спасательной службы Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям». Определена связь с теоретическими подходами к проблемам разработки тренинговых программ. Изложено его содержание, цель и структуру, а так же определены интерактивные техники и психологические упражнения, которые использовались при проведении тренинга.

**Ключевые слова:** спасатель, рискоопасная профессия, чрезвычайная ситуация, профессиональное выгорание, тренинг, интерактивные техники, формирующий эксперимент, профилактика.

**Постановка проблеми.** Діяльність рятувальника при виконанні дій за призначенням у ризиконебезпечних умовах вимагає від персоналу державних аварійно-рятувальних служб повної мобілізації психічного та фізичного потенціалу. Тому служба цивільного захисту висуває високі вимоги до рівня професійно-психологічної компетентності та передбачає ефективно психологічне супроводження, спрямоване на мінімізацію негативних психічних станів і реакцій, що виникають у персоналу аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України, зокрема, професійного вигорання.

Разом з тим, проблема професійного вигорання серед співробітників органів і підрозділів ДСНС України, зокрема в контексті розробки тренінгових програм, недостатньо вивчена вітчизняними вченими.

Виходячи з актуальності проблеми і її недостатньої розробленості, нами визначено мету дослідження – розробити та апробувати тренінг «Профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України».

Розробка тренінгу здійснювалась на основі відомих теоретико-методологічних підходів і матеріалів Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової, В.О. Лефтерова [4; 5; 7; 9].

**Методика та організація дослідження.** Дослідження було проведено в 2014 році в Спеціальному центрі швидкого реагування ДСНС України. В апробації тренінгу взяв участь персонал аварійно-рятувальних підрозділів ДСНС України різних спеціальностей. Використовувалися інтерактивні методи навчання, методи опитування та тестування.

**Результати дослідження та їх обговорення.** При розробці тренінгу використовувались результати констатувального експерименту. Аналіз емпіричних даних дав можливість встановити, які саме чинники найбільше впливають на ризик професійного вигорання рятувальників, а також симптоми, що домінують в структурі вигорання. Встановлено, що найбільше на

прояви професійного вигорання впливають особистісно-професійні чинники, що безпосередньо пов'язані з організацією та професійною діяльністю персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України: категорія персоналу, стаж на посаді, освіта, статус учасника бойових дій, стягнення, служба в Збройних Силах України.

Виявлені також основні домінуючі симптоми професійного вигорання, що найбільше обтяжують психоемоційний стан персоналу (незадоволеність собою; психосоматичні та психовегетативні порушення)

Зазначені результати дозволили виділити основні форми роботи щодо зменшення їх негативного впливу чинників професійного вигорання на персонал. Для реалізації основних компонентів та досягнення основних завдань тренінгу ми застосовували спеціальні інтерактивні техніки відповідно до підходу Л.М. Карамушки [9], а саме: організаційно-спрямовуючі (вправи («Очікування», «Знайомство», «Криголами»); формування груп; інформування) та змістовно-сміслові (групові обговорення; «мозковий штурм», аналіз професійної ситуації; навчально-рольові ігри; міні-лекції та мультимедійні презентації, тестування, анкетування).

#### 1. МЕТА, ЗАВДАННЯ І СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ

*Мета тренінгу:* підготовка персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України до профілактики професійного вигорання.

*Завдання тренінгу:*

1. Оволодіння рятувальниками знаннями про сутність професійного вигорання, його структуру та особливості прояву.
2. Оволодіння рятувальниками методами діагностики чинників, що зумовлюють виникнення професійного вигорання.
3. Виявлення учасниками тренінгу власних психологічних якостей, що спричиняють професійне вигорання.
4. Визначення умов профілактики синдрому та набуття рятувальниками вмінь і навичок подолання професійного вигорання.

*Структура тренінгу:*

Тренінг «Профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України» складається з трьох модулів, що реалізуються в такому порядку (табл. 1):

Тренінгова сесія 1. «Поняття про професійне вигорання»

Тренінгова сесія 2. «Основні чинники професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»

Тренінгова сесія 3. «Подолання і профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»

Кожен із розділів, відповідно до технологічного підходу Л.М. Карамушки [9], складається з трьох блоків: інформаційно-сміслового компоненту: (визначення сутності феномену); діагностичного (діагностика проявів феномену); корекційно-розвивального (визначення умов корекції та розвитку якостей, що пов'язані з феноменом).

Обсяг тренінгу «Профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України» склав 28 академічних годин.

Таблиця 1

**Структура тренінгу «Профілактика професійного вигорання персоналу  
Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»**

Розділи тренінгу	Складові тренінгу
Вступ до тренінгу (2 год.)	
Тренінгова сесія 1. «Поняття про професійне вигорання» (4 год.)	Інформаційно-смісловий компонент: «Зміст поняття професійного вигорання»
	Діагностичний компонент: «Професійне вигорання персоналу підрозділів Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
	Корекційно-розвивальний компонент: «Особливості професійної діяльності персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
Завдання на самостійну роботу до 1 модуля (4 год.)	
Тренінгова сесія 2. «Основні чинники професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України» (4 год.)	Інформаційно-смісловий компонент: «Основні особливості професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
	Діагностичний компонент: «Оцінка рівня професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
	Корекційно-розвивальний компонент: «Особистісні чинники професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
Завдання на самостійну роботу до 2 модуля (4 год.)	
Тренінгова сесія 3. «Подолання і профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України» (4 год.)	Інформаційно-смісловий компонент: «Основні напрямки профілактики професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
	Діагностичний компонент: «Діагностика рівня та симптомів професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
	Корекційно-розвивальний компонент: «Формування у персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України навичок профілактики професійного вигорання»
Завдання на самостійну роботу до 3 модуля (4 год.)	
Підведення підсумків тренінгу (2 год.)	

Основна частина тренінгу (аудиторна) – 16 академічних годин (3 розділи по 4 академічних годин; 2 академічні години на вступ до тренінгу; 2 академічні години – заключна частина тренінгу);

Додаткова частина (завдання для самостійної роботи) – 12 академічних годин (по 4 академічні години для виконання самостійної роботи для кожного трьох розділів тренінгу).

## 2. ЗМІСТ ТРЕНІНГУ

В подальшому розглянемо зміст тренінгу, а саме основні складові тренінгових сесій та інтерактивні техніки, що використовуються в кожному компоненті. Використано наявні в психологічній літературі до розробки тренінгових програм [9].

Вступ до тренінгу:

- Вправа: «Знайомство» («Мене звати...», «Я проходжу службу...», «Мені б хотілося»..., «Я вірю...»).
- Вправа: «Очікування» (учасники відповідають на запитання: «Чому я тут?», «Як проблема професійного вигорання впливає на моє життя?», «Що я б хотів змінити у своєму ставленні до життєвих труднощів?» («Мої очікування від тренінгу»)).
- Групове обговорення: «Яким чином ми організуємо нашу роботу?» (визначення організаційного моменту – тривалість роботи і перерв).
- Міні-лекція з мультимедійною презентацією: «Що таке тренінг та основні методи його проведення».

Тренінгова сесія 1. «Зміст поняття професійного вигорання».

*Вступна частина:* мета, завдання, організація тренінгової роботи.

**Інформаційно-смісловий компонент** «Зміст поняття професійного вигорання»:

- Метод незавершених речень: «Професійне вигорання – це...».
- Обговорення в групах: «Як ви розумієте поняття професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України?».
- Обговорення в групах: «Аналіз професійних ситуацій в колективах Спеціального центру швидкого реагування ДСНС України за поточний рік» [9].
- Міні-лекція з використанням мультимедійної презентації та її обговорення: «Зміст поняття професійного вигорання» (сутність поняття, структура).

**Діагностичний компонент** «Професійне вигорання персоналу підрозділів Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Психологічний практикум: методика діагностики рівня «емоційного вигорання» В.В. Бойка [1].

**Корекційно-розвивальний компонент** «Особливості професійної діяльності персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Мозковий штурм: «Що нам допомагає у важких життєвих ситуаціях?».
- Мозковий штурм: «Чому я обрав службу в Державній службі України надзвичайних ситуацій?».
- Вправа: «Керування думками» [9].

Підведення підсумків 1 розділу тренінгу.

Завдання для самостійної роботи:

підготуйте доповідь про актуальність проблеми стресових розладів, зо-

крема, професійного вигорання у сучасному світі;

проаналізуйте свій емоційний стан та свою реакцію на різні події у вашому житті: «Що ви відчували в ці моменти?»;

оцініть найбільш стресові професійні ситуації, що сталися з вами за останній рік та проранжуйте їх за важливістю.

Тренінгова сесія 2. «Основні чинники професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»

*Вступна частина:* мета, завдання, організація тренінгової роботи;

- обговорення попереднього матеріалу: «Що ми дізнались на попередньому занятті?»;
- мультимедійна презентація та обговорення самостійного завдання «Професійне вигорання на службі цивільного захисту».

**Інформаційно-смісловий компонент** «Основні особливості професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Відкрита дискусія: «Професійне вигорання – захворювання чи стан?».
- Робота в групах: «Психогенне навантаження, що спричиняє виникнення професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України».
- Міні-лекція: Психологічні наслідки професійної діяльності персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України».
- Мозковий штурм: «Специфіка професійної діяльності персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України».
- Обговорення в групах: «В чому полягають відмінності професійної діяльності державної аварійно-рятувальної служби від інших установ та організацій?».
- Міні-лекція з використанням мультимедійної презентації та її обговорення: «Психологічні особливості професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»

**Діагностичний компонент** «Оцінка рівня професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Психологічний практикум: «Експрес-діагностика основних факторів виникнення професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України».
- Метод незавершених речень: «Останнім часом я відчуваю втому і навіть апатію до роботи та колег через...»

**Корекційно-розвивальний компонент** «Особистісні чинники професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Вправа «Реформи системи цивільного захисту, що забезпечать сприятливі умови професійної діяльності в системі ДСНС України».
- Мозковий штурм: «Які чинники професійного вигорання в системі ДСНС України ви можете назвати?».
- Міні-лекція з використанням мультимедійної презентації та її обговорення: «Основні симптоми професійного вигорання» (структура, підходи до вивчення, основні симптоми та чинники).

Підведення підсумків 2 розділу тренінгу.

Завдання для самостійної роботи:

напишіть есе на тему: «Як працювати, не вигораючи?».

Тренінгова сесія 3. «Подолання і профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»

Вступна частина:

мета, завдання, організація тренінгової роботи;

обговорення попереднього матеріалу: «Що ми дізнались на попередньому занятті?»;

мультимедійна презентація та обговорення самостійного завдання «Як працювати, не вигораючи?».

**Інформаційно-смісловий компонент** «Основні напрямки профілактики професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Міні-лекція з використанням мультимедійної презентації та її обговорення: «Як не «згоріти» на службі?».
- Відкрите обговорення на тему: «Методи і засоби профілактики і подолання професійного вигорання в органах і підрозділах ДСНС України».
- Міні-лекція з використанням мультимедійної презентації та її обговорення: «Технології регуляції психоемоційного стану».
- Рольова гра «Професійно виснажений рятувальник: основні характеристики взаємодії з колегами по службі та постраждалим населенням». [9].

**Діагностичний компонент** «Діагностика рівня та симптомів професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»:

- Психологічний практикум: методика діагностики рівня «емоційного вигорання» В.В. Бойка [1].

**Корекційно-розвивальний компонент** «Формування у персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України навичок профілактики професійного вигорання»:

- Вправа «Професійне гасло». [9].
- Вправа «Взірець служби цивільного захисту».
- Рольова гра «Прохання – Відмова». [9].
- Вправа «Візуалізація позитивних образів-спогадів».
- Групове обговорення: «Ефективні засоби профілактики і подолання професійного вигорання серед персоналу органів і підрозділів ДСНС України. Поняття про релаксацію».
- Вправа «Давати чи брати» [9].

Завдання для самостійної роботи:

напишіть есе на тему: «Стрес та вигорання – як з цим жити»

Рефлексія тренінгу.

Заключна частина тренінгу включала наступні складові:

- анкетування учасників: «Комплексна оцінка тренінгу профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України»
- рефлексивний аналіз «На скільки тренінг виправдав мої очікування»;

- побажання учасників тренінгу.

**Висновки і подальші перспективи досліджень.** Як показали результати апробації тренінгу в системі ОРС ЦЗ ДСНС України основними умовами подолання і профілактики професійного вигорання є оволодіння знаннями і навичками подолання професійного вигорання, вдосконалення особистісних якостей рятувальників в системі службової підготовки та формування сприятливої соціально-психологічної атмосфери в колективах.

Описаний тренінг «Профілактика професійного вигорання персоналу Оперативно-рятувальної служби ДСНС України» сприяє зниженню рівня синдрому емоційного вигорання у рятувальників та актуалізації особистісних ресурсів для протидії негативному впливу професійного стресу.

В подальшому планується комплексне впровадження результатів дисертаційного дослідження в систему роботи з персоналом, зокрема, службової підготовки рятувальників, професійно-психологічного відбору і супроводження кандидатів на службу та навчальний процес у вищих навчальних закладах системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Міністерства внутрішніх справ України.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. *Бойко В. В.* Енергія емоцій / В.В. Бойко. – 2-е вид., доп. і перероб. – СПб.: Питер, 2004. – 474 с.
2. *Вачков И. В.* Психология тренинговой работы : Содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы / И.В. Вачков. – М.: ЭКСМО, 2007. – 416 с.
3. Екстремальна психологія: Підручник/ за заг.ред.проф. О.В. Тімченка – К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.
4. *Лефтеров В. О.* Особистісно-професійний розвиток фахівців екстремальних видів діяльності дис.докт. наук: 19.00.09/ В.О. Лефтеров – Харків, 2008 – 428с.
5. *Лефтеров В. О.* Психотренінгові технології у системі професійної підготовки працівників ризиконебезпечних професій / В.О. Лефтеров // Проблеми екстремальної та кризової психології : зб. наук. праць. – вип. 3. – Ч. 1. – Харків: УЦЗУ, 2007. – С. 361-368с.
6. *Малкина-Пых И. Г.* Психосоматика: справочник практического психолога / И. Г. Малкина-Пых. – М.: ЭКСМО, 2005. – 954 с.
7. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти/ За наук ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – 2-е вид., перероб. та доповн. – К.: Міленіум, 2006. – 368 с.
8. *Тімченко О. В.* Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія»/ О.В. Тімченко. – Х., 2003. – 427 с.
9. Технології роботи організаційних психологів: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К.: ІНКОС, 2005. – 366 с.
10. *Ягунов В.* Військова психологія: Підручник. В. Ягунов — Київ: Тандем, 2004. — 656 с.



**SPYSOK VYKORYSTANYH DZHEREL**

1. *Bojko V. V.* Enerhiia emotsij / V.V. Bojko. – 2-e vyd., dop. i pererob. – SPb.: Pyter, 2004. – 474 s.
2. *Vachkov I. V.* Psihologija treningovoy raboty : Soderzhatel'nye, organizacionnye i metodicheskie aspekty vedeniya treningovoy grupy / I.V. Vachkov . – M.: JeKSMO, 2007. – 416 s.
3. Ekstremal'na psykholohiia: Pidruchnyk/ za zah.red.prof. O.V. Timchenka – K.: TOV «Avhust Trejd», 2007. – 502 s.
4. *Lefterov V. O.* Osobystisno-profesijnij rozvytok fakhivtsiv ekstremal'nykh vydiv diial'nosti dys.dokt. nauk: 19.00.09/ V.O. Lefterov – Kharkiv, 2008 – 428s.
5. *Lefterov V. O.* Psykhotreninhovi tekhnolohii u systemi profesijnoi pidhotovky pratsivnykiv ryzykonebepechnykh profesij / V.O. Lefterov // Problemy ekstremal'noi ta kryzovoi psykholohii : zb. nauk. prats'. – vyp. 3. – Ch. 1. – Kharkiv: UTsZU, 2007. – S. 361-368s.
6. *Malkina-Pyh I. G.* Psihosomatika: spravochnik prakticheskogo psihologa / I.G. Malkina-Pyh. – M.: JeKSMO, 2005. – 954 s.
7. Syndrom «profesijnoho vyhorannia» ta profesijna kar'iera pratsivnykiv osvitnikh orhanizatsij: henderni aspekty: navch. posib. dlia stud. vysch. navch. zakl. ta slukhachiv in-tiv pisliadyplom. osvity/ Za nauk red. S.D. Maksymenka, L.M. Karamushky, T.V. Zajchukovoi. – 2-e vyd., pererob. ta dopovn. – K.: Millennium, 2006. – 368 s.
8. *Timchenko O. V.* Profesijnij stres pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy (kontseptualizatsiia, prohnozuvannia, diahnozyka ta korektsiia): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora psykhol. nauk: spets. 19.00.06 «Yurydychna psykholohiia»/ O.V. Timchenko. – Kh., 2003. – 427 s.
9. Tekhnolohii roboty orhanizatsiynykh psykholohiv: navch. posibnyk dlia studentiv vyschykh navch. zakladiv / za nauk. red. L.M. Karamushky. – K.: INKOS, 2005. – 366 s.
10. *Yahupov V.* Vijs'kova psykholohiia: Pidruchnyk. V. Yahupov — Kyiv: Tandem, 2004. — 656 s.

**Kovrovskiy Yu. G. TRAINING «BURNOUT PREVENTION OF OPERATIONAL RESCUE SERVICE EXECUTIVES OF SESU».** The article presents theoretical and practical results of the research problem, the prevention of burnout in professional activities of the State Emergency Service of Ukraine, namely clarification of the “forming” experiment results, described training «Burnout Prevention of operational rescue service executives of SESU». Connection with theoretical approaches to the problems of the development of training programmes is defined. The table of contents, objectives, scope and general structure of the training is presented, and also the interactive techniques and psychological exercises, which were used during the training, are defined. The research is established on basis of the modern scientific research methods and statistical data processing. On the bases of appropriate methodical support, the author provides reliable research results. Dependence between organizational-professional characteristics of personnel and level and demonstration of professional burnout is defined. On basis of observing experiment the content and structure of training “Burnout prevention of operational rescue service executives of SESU” are developed. The author adheres to rules of scientific publication appearance. The results of scientific research indicate that developed training is an effective means of burnout prevention of SESU agencies and departments executives.

**Keywords:** rescuer, risky profession, emergency situation, professional burnout, training, interactive techniques, forming experiment, prophylactics.

Отримано: 17.09.2014